

KINO
LUMIERE

KINO LUMIERE

KINO
SLOVENSKÉHO
FILMOVÉHO
ÚSTAVU

ŠPITÁLSKA UL. 4
BRATISLAVA

filmový
KABINET

► OD ZRODU PO KRISTOVE ROKY

Idea Filmového kabinetu

Podobne, ako v prípade iných umení, akokoľvek sa predmet popularizácie filmovej histórie javí ako prospešný a zaujímavý, naráža na niekoľko základných ťažkostí. Najzávažnejšou námietkou je nutné zjednodušenie spojené s populárno-vedeckým žánrom výkladu na jednej strane a obmedzeným počtom projekcií predstavujúcich skôr skoky ako kontinuum dejín filmu na druhej strane. Otázkou bolo, či má cenu hovoriť o takých zložitých veciach, keď väčšina takýchto projektov napokon skončí na polceste: pre laika je výklad príliš náročný a pre pokročilého zase nepotrebný. Cesta sa však ukazuje vo vzájomnej pomoci a citlivom súlade medzi premietnutým obrazom a predneseným slovom. Východisko pre celý podnik spočíva v uspôsobení sprievodného slova tak, že po prvé bude hľadať myšlienkové prepojenia a usúvzťažnenia medzi jednotlivými projekciami v mene filmu a po druhé bude uvádzať ťažko dohľadateľné informácie s cieľom sproblematizovania jednoznačnosti. Absolvent tohto trojsemestrálneho cyklu, či už laik alebo profesionál, si tak síce neodnesie úplné vedenie o dejinách filmu, ale k jeho povedomiu sa pridá ešte väčšia túžba otvárajúca nové horizonty v poznávaní filmu. To je myšlienka kabinetu, zadných dverí do sveta poznania.

Od zrodu po kristove roky

Vznik filmu

Každý počiatok je niečím magickým. Vo filozofii bola oddávna idea počiatku spojená s ideou pravdy. Možno trochu paradoxne myslenie v dvadsiatom storočí tak trochu aj kvôli vzniku filmu túto ideu problematizuje. Film je popri fotografii jediné umenie, kde sa história pravidelne opiera o presný dátum pri datovaní jeho počiatku. Je to 28. december 1895, keď bratia Lumièrovi uskutočnili prvé verejné premietanie v Grand Café v Paríži. Práve tento dátum však otvára veľké očakávania a otázky.

Griffith a detail

Krátko po svojom vzniku sa film musí vyrovnáť s mnohými problémami. Nie je isté, čím je. Nie je isté ani to, či je umením, a pokiaľ ním je, či je samostatným umeleckým druhom, alebo je takým médiom len pokiaľ sa do jeho realizácie zapoja umenia ostatné. Prvé roky po vzniku kinematografie sú obdobím hľadania špecifických výrazových prostriedkov filmu, oprostých od vplyvov ostatných umeleckých druhov, najmä však divadla. David Wark Griffith je prvým režisérom, ktorý plnohodnotne odkryje jeden zo základných vyjadrovacích prostriedkov filmu – montáž.

Vznik slovenskej kinematografie

Slovenská kinematografia sa rodí ťažko, pomaly a jej vznik a prvé kroky sú úzko späté s politikou. Najprv sú to okolnosti súvisiace s maďarizáciou v Uhorskej monarchii; ani v prvej Československej republike sa nedarí ju rozvinúť, a tak paradoxne sa naplno inštitucionalizuje až počas Slovenského štátu, v časoch zúriaceho fašizmu.

Charles Chaplin a gesto

Po filmoch Charlesa Chaplina už nik nepochybuje, že film je masové umenie. Jeho komiku neobdivujú len davy, ale aj intelektuáli. K filmu pritiahne pozornosť zakladateľa prvej francúzskej avantgardy Louisa Delluca, Lev Kulešov ako riaditeľ Moskovského experimentálneho kolektívu mu píše obdivný list s jedinou otázkou „Ako realizovať dokonalý film?“, Jan Mukařovský mu ako jedinému režisérovi venuje stať, kde si všíma práve podstatu jeho tvorby. Chaplinova tvorba spočíva v sile gesta a v jeho napätí v protiklade k emócií.

Expresionizmus a expresia

Nemecká kinematografia je vplyvom hyperinflácie v období po prvej svetovej vojne silne izolovaná. V krajine paradoxne rastie spotreba (treba minúť peniaze pokiaľ majú hodnotu), prekvitá vývoz a je obmedzený dovoz. Expresionizmus je moderne uchopovaný pomocou pojmu expresia, teda výraz. V snahe dospieť k výrazu sa autori snažia o predvedenie výrazu na pokraji jeho zrozumiteľnosti, formy v stave jej deformácie. Expresionistické snaženie je potom možné interpretovať ako pokus o zachytenie ur-formy, teda energie, z ktorej vzniká každá forma.

Francúzske avantgardy a pohyb

Cieľom francúzskych avantgardných filmárov bolo vyjadriť duchovno pomocou pohybu. Podľa Epsteina pokiaľ kamera dokáže zachytiť pohyb aj v kryštalizácii nerastu, ukazuje tým na život tohto prvku, pokiaľ nie v skutočnom svete, tak určite aspoň vo filme. Prudké vzplanutia vášní sa potom nezobrazujú ako výraz v stave najväčšej deformácie, ale ako pohyb, ktorý dosahuje neprimerané rýchlosti. Surrealizmus je v tomto ohľade istým vyvrcholením: kontinuitu rýchleho pohybu nahrádza veľký asociatívny skok a hlbavú kontemplatívnu strieda prudké šokovanie diváka.

Sovietska avantgarda a montáž

Lev Kulešov, Dziga Vertov, Vsevolod Pudovkin, Sergej Ejzenštejn a Alexander Dovženko: táto päťica tvorí len vrchol bohatého diania v sovietskom filme 20. rokov. Pokiaľ expresionizmus hľadá pomocou výrazu energiu tvaru, impresionizmus pomocou pohybu život, sovietska filmová škola sa pomocou montáže pokúša splynúť s hmotou a hľadá jej prienik s poriadkom rozumu. Sprvu je ním atrakcia, potom je to montáž, ktorá vyvoláva asociácie. Snaženia vrcholila v objave sily strihu, ktorý ukazuje, že 1+1 sa nerovná 2, ale 3.

Vrcholy nemého filmu a filmová reč

V 20. rokoch sa kinematografia, tesne pred príchodom zvuku, dopracováva k vrcholu svojich vyjadrovacích schopností pomocou obrazu. Kompozícia a pohyb obrazu sa stáva centrom filmu, ostatné jeho zložky ako napríklad príbeh a postavy sú im podriadené. Film už nečerpá svoje inšpirácie z iných umení, ale nachádza svojbytné prostriedky (detail, montáž) vlastnej výpovede vo filmovej reči. Nástup zvuku spôsobil, že sa nemý film nikdy nedočkal fázy úpadku.

Dokumentárny film a skutočnosť

Od počiatku sa film spája so skutočnosťou. Za prvé dokumentárne snímky sú často považované už filmy bratov Lumièrovcov. K jedným z dôležitých momentov filmu patrí jeho reflexia ako optického vynálezu (podobne ako ďalekohľad spôsobil vedeckú revolúciu v náhlade makrokozmu, prípadne mikroskop, ktorý objavuje mikrokozmos). Jeho vzťah k realite je však plný úskalí vyplývajúcich už len z faktu, že vnímanie filmu sa od ľudského myslenia odlišuje a človek doposiaľ hľadá spôsoby, ako sa s tým vyrovať.

Zvuk vo filme

Po vrchole nemého filmu v roku 1927 prichádza zlom. Je paradoxom, že na prvý pohľad nenápadný technický vynález ruínuje skoro všetky dovtedajšie výdobytky. Samí autori sa s novou situáciou nevedia vyrovať a film stojí pred novým počiatkom. Film ovládlo slovo a obraz ho nasleduje v pozícii sluhu. Je len málo tých, ktorí uchopia zvuk ako výdobytk odomykajúci nové možnosti obrazu: či už kompozičné (keď zvuk dodáva plochému obrazu hĺbku – zvuk mimo obraz) alebo významové (v podobe audiovizuálneho kontrastu).

Súrodenci Schreiberovci a Charles Chaplin

pásmo krátkych filmov

24. 1. ▶ 18.00

Eduard Schreiber nakrúcal v prvom desaťročí dvadsiateho storočia a radí sa spolu s Alexandrom Lifkom k prvým filmovým autorom na území Slovenska. Schreiberove filmy sa nápadne podobajú ranej tvorbe bratov Lumièrovcov. Aj on nakrúcal krátke zábery z rodinného života a jeho okolia, aj on bol fotografom. Napokon vzniká aj prvý hraný slovenský film *Únos*, v ktorom hrajú režisérovi súrodenci, a tak je ich možné považovať za prvých slovenských filmových hercov. Pásmo bude doplnené filmami Charlesa Chaplina z raného obdobia.

Intolerancia

Intolerance: Love's Struggle Throughout the Ages /
USA • 1916 • 110'

7. 2. ▶ 18.00

R: DAVID WARK GRIFFITH **S:** DAVID WARK GRIFFITH **K:** G.W. BITZER
H: MAE MARSH, ELMO LINCOLN, LILLIAN GISH, OLGA GREY,
ERICH VON STROHEIM

Intolerancia je veľkovýpravny film, ktorého dej tvoria štyri samostatné príbehy (Pád babylonu, Utrpenie Ježiša, Bartolomejská noc, a novodobá poviedka Matka a zákon). Ich jednotiacim motívom je jedine téma – prejavy intolerancie v dejinách. Griffith v tomto filme rozvíja techniku takzvanej paralelnej montáže, vďaka čomu komponuje jednotlivé príbehy nie chronologicky, podľa časovej následnosti, ale na plátne sa odvíjajú súběžne.

Jánošík

Jánošík / ČS. • USA • 1921 • 67'

21. 2. ▶ 18.00

R: JAROSLAV SIAKEL **S:** JOZEF ŽÁK-MARUŠIAK **K:** DANIEL SIAKEL,
OLDŘICH BENEŠ **H:** THEODOR PIŠTĚK, KAREL SCHLEICHERT,
MÁRIA FÁBRYOVÁ, VLADIMÍR ŠRÁMEK, OLGA AUGUSTOVÁ

Keďže pre rozvoj filmovej tvorby na Slovensku nevznikli vhodné podmienky až do samostatného Slovenského štátu, je symptomatické, že prvý slovenský hraný celovečerný film je tematikou predovšetkým o národnostnom útlaku a prichádza zo zahraničia. Americkí Slováci – bratia Siakelovci, spolu s producentom Závodným – vytvorili na svoju dobu pozoruhodný hraný film, ktorý zaujímavo využíva retrospektívnu formu rozprávania a dokazuje, že mu nie sú cudzie epické i dramatické spôsoby výstavby deja.

Svetlá veľkomesta

City Lights / USA • 1931 • 83'

7. 3. ▶ 18.00

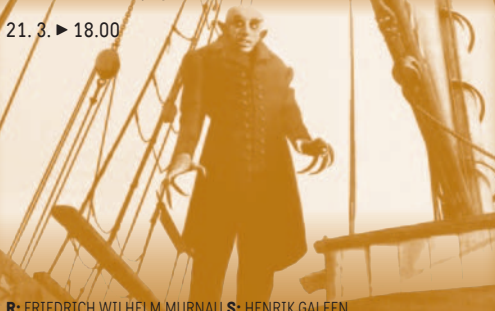
R: CHARLES CHAPLIN **S:** CHARLES CHAPLIN **K:** GORDON POLLOCK, ROLAND TOTHEROH **H:** VIRGINIA CHERRILL, CHARLES CHAPLIN, ALBERT AUSTIN, JEAN HARLOW, HENRY BERGMAN

Myšlienkový rámec filmov Charlesa Chaplina určujú dve veľké témy: psychológia lásky a sociálny útlak, vzťah človeka k druhému a jeho miesto v spoločnosti. Zmysel komiky sa odohráva od osudovej a deklasujúcej chyby, ktorá tuláka núti k paradoxnému predstieraniu postavenia boháča s bontónom pred milovanou kvetinárkou a naopak prejavy lásky zostávajú určené postave bohatého miliónára. Záver filmu predstavuje jeden z najvydarenejších otvorených koncov hollywoodskej kinematografie.

Upír Nosferatu

Nosferatu, eine Symphonie des Grauens / Nem. • 1922 • 44'

21. 3. ▶ 18.00

R: FRIEDRICH WILHELM MURNAU **S:** HENRIK GALEEN
K: FRITZ ARNO WAGNER, GÜNTHER KRAMPF **H:** MAX SCHRECK, GUSTAV VON WANGENHEIM, GRETA SCHRÖDER, GEORG H. SCHNELL, RUTH LANDSHOFF

Tvorcovia vychádzali z literárnej predlohy Brama Stokera *Drakula*, no kvôli nevysporiadaným autorským právam museli spraviť oproti nej viacero podstatných úprav. Ešte stále však ide o klasický príbeh o mužovi, ktorý prichádza na zámok grófa Orloka a musí sa postaviť tvárou v tvár stelesnenej hrôze. Poctu Murnauovmu filmu zložil o viac než 50 rokov neskôr Werner Herzog svojou verziou príbehu o upírovi, pričom sa vyjadril, že Murnauov film je najlepším nemeckým filmom všetkých čias.

Kabinet doktora Caligariho

Das Cabinet des Dr. Caligari / Nem. • 1920 • 48'

21. 3. ▶ 18.00

R: ROBERT WIENE **S:** CARL MAYER, HANS JANOWITZ **K:** WILLY HAMEISTER
H: WERNER KRAUSS, CONRAD VEIDT, FRIEDRICH FEHÉR, LIL DAGOVER, RUDOLF KLEIN-ROGGE

Dielo mnohými považované za prvého predstaviteľa expresionizmu. Výrazná štylizácia scén priestoru filmu (avantgardná skupina DER STURM) nie je samoučelná, ale odhaľuje temné sily. Doktor Caligari so svojou púťovou atrakciou, námesačníkom Ceaserem, rozpútavajú v meste teror, keď dokážu predpovedať vraždu. Vyšetrovatel však z vražd podozrieva samotného doktora...

Andalúzsky pes

Un chien andalou / Fr. • 1929 • 13'

4. 4. ▶ 18.00

R: LUIS BUÑUEL **S:** LUIS BUÑUEL, SALVADOR DALÍ **K:** ALBERT DUVERGER, JIMMY BERLIET **H:** SIMONE MAREUIL, PIERRE BATCHEFF, LUIS BUÑUEL, SALVADOR DALÍ, ROBERT HOMMET

Ide o klasickú ukážku surrealizmu v kinematografii: ako základ poslúžili Luisovi Buñuelovi a Salvadorovi Dalímu ich dva sny – prvý o britve, ktorá pretína oko a mraku prerezávajúcim mesiac a druhý o ruke plnej mravcov. Tieto dva kľúčové obrazy produkujú voľnými asociáciami mnohé ďalšie, stojace na pomedzí sna a reality. Film, ktorý je zároveň útokom na buržoázne hodnoty, vyvolal v dobe svojho vzniku škandál. Hoci dnes táto rovina pomerne oslabla, *Andalúzsky pes* je stále presvedčivou demonštráciou slobodnej kinematografie. Pásmo bude doplnené ukážkami z ďalších avantgardných filmov.

Desať dní, ktoré otriasli svetom

Oktyabr / ZSSR • 1928 • 60'

18. 4. ▶ 18.00

R: SERGEJ M. EJZENŠTEJN, GRIGORIJ ALEXANDROV
S: SERGEJ M. EJZENŠTEJN, GRIGORIJ ALEXANDROV **K:** EDUARD TISSE
H: VLADIMIR POPOV, VASILII NIKANDROV, LAJAŠENKO, BORIS LIVANOV, EDUARD TISSE

Námetom filmu sú udalosti pred a okolo októbrovej revolúcie z roku 1917. Aj vďaka silnému ideologickému postoju je film viac než len rekonštrukciou udalostí. Jeho ambíciou totiž nie je len pôsobiť na emócie, ale aj na rozum – a v tomto zmysle prekonáva skoršie režisérove dielo – *Krížnik Potemkin*. Vrcholné Ejzenštejnove dielo predstavuje do dnešných dní syntézu dvoch (zdanlivo) nezmieriteľných protikladov: teórie a praxe a ukazuje, že veľký tvorca môže byť aj veľkým teoretikom a naopak.

Utrpenie panny Orleánskej

La passion de Jeanne d'Arc / Fr. • 1928 • 75'

2. 5. ▶ 18.00

R: CARL THEODOR DREYER **S:** CARL THEODOR DREYER, JOSEPH DELTEIL
K: RUDOLPH MATÉ **H:** MARIA FALCONETTI, EUGENE SILVAIN, ANDRÉ BERLEY, MAURICE SCHUTZ, ANTONIN ARTAUD

Film je rekonštrukciou procesu a upálenia Johanky z Arku. Do svetovej pokladnice kinematografie patrí najmä kvôli zobrazeniu emócií hlavnej predstaviteľky v kontrapunkte k ostatným účastníkom súdneho procesu. Pomocou detailných záberov a záberov zblízka sa film stal emblémom nielen fyziognómie tváre ale afektivity ľudskej duše vôbec. Jeden zo symbolov francúzskeho boja za slobodu sa rodí z rytmickej galérie prestrihov pohyblivých detailných záberov tváří a predmetov z rozličných uhlov.

Nanuk, človek primitívny

Nanook of the North / USA • Fr. • 1922 • 48'

16. 5. ▶ 18.00

R: ROBERT J. FLAHERTY **S:** ROBERT J. FLAHERTY **K:** ROBERT J. FLAHERTY
H: ALLAKARIALLAK, NYLA, CUNAYOU, ALLEE, ALLEGOO

Hlavnou postavou filmu, ktorý romanticky zobrazuje boj človeka s krutou prírodou vo svojej všednosti, je Inuit Nylo. Ide o prvý celovečerný dokumentárny film a zároveň, z hľadiska kultúrnej antropológie, aj o prvý etnografický film v dejinách kinematografie. Aj napriek týmto prvenstvám sa zakrátko stal stredobodom búrlivých diskusií o vzťahu filmu a skutočnosti, jeho schopnosti vedeckého využitia a napokon aj hlavného druhového vymedzenia v kinematografii – na film dokumentárny a hraný. Ukázalo sa totiž, že mnohé scény v *Nanukovi* sú inscenované...

Muž z Aranu

Man of Aran / VB • 1934 • 54'

16. 5. ▶ 18.00

R: ROBERT J. FLAHERTY **S:** ROBERT J. FLAHERTY **K:** ROBERT J. FLAHERTY
H: COLMAN „TIGER“ KING, MAGGIE DIRRANEOVÁ, MICHAEL DIRRANE, PAT MULLIN

Robert J. Flaherty je jedným z producentmi najtrápenejších režisérov. Za 30 rokov činnosti dokončil len 5 filmov, z toho 2 sú na objednávku Hollywoodu a *Muž z Aranu* je jedným z nich. Podobne ako *Nanuk, človek primitívny*, aj tento film zobrazuje vzťah človeka a prírody vo svojej tragickej surovosti i jemnej lyrickej krásy všednosti. Vyjadrovacie prostriedky sú určované prírodou: rýchlosť pohybu a montáže vzrastá v čase urputného boja o život na rozbúrenom mori.

Vrah medzi nami

M / Nem. • 1931 • 104'

30. 5. ▶ 18.00

R: FRITZ LANG **S:** FRITZ LANG, THEA VON HARBOU
K: FRITZ ARNO WAGNER **H:** PETER LORRE, ELLEN WIDMANN, INGE LANDGUT, OTTO WERNICKE, THEODOR LOOS

Mesto je sužované vrahom detí. Po jeho dopadnutí prahne nielen miestna polícia, ale aj skupina kriminálnych živlov, ktorým práve nevonía zvýšená aktivita policajných zložiek v ich rajóne. Langov film, založený na skutočnom prípade, otvára okrem iného otázku spravodlivosti vykonávanej ľuďom. Pre film je nesmierne dôležitá práca so zvukom – tvorcovia ho využívajú ako plnohodnotný výrazový a dramatický prvok a dosahujú tak pozoruhodné účinky.

Program

Prednáška spojená s projekciou začína vždy o 18.00 h.

24. 1. **PREDNÁŠKA ▶ Vznik filmu**
PROJEKCIA ▶ Pásmo filmov súrodencov Schreiberovcov a Charlesa Chaplina
7. 2. **PREDNÁŠKA ▶ Griffith a detail**
PROJEKCIA ▶ Intolerancia R: David Wark Griffith ▪ 1916 ▪ čes. tit. ▪ 110´
21. 2. **PREDNÁŠKA ▶ Vznik slovenskej kinematografie**
PROJEKCIA ▶ Jánošík R: Jaroslav Siakel ▪ 1921 ▪ slov. tit. ▪ 67´
7. 3. **PREDNÁŠKA ▶ Charles Chaplin a gesto**
PROJEKCIA ▶ Svetlá veľkomesta R: Charles Chaplin ▪ 1931 ▪ slov. tit. ▪ 83´
21. 3. **PREDNÁŠKA ▶ Expresionizmus a expresia**
PROJEKCIA ▶ Upír Nosferatu R: Friedrich Wilhelm Murnau ▪ 1922 ▪ čes. tit. ▪ 44´
Kabinet doktora Caligariho R: Robert Wiene ▪ 1920 ▪ čes. tit. ▪ 48´
4. 4. **PREDNÁŠKA ▶ Francúzske avantgardy a pohyb**
PROJEKCIA ▶ Andalúzsky pes R: Luis Buñuel ▪ 1929 ▪ 13´
+ pásmo ukážok z avantgardných filmov
18. 4. **PREDNÁŠKA ▶ Sovietska avantgarda a montáž**
PROJEKCIA ▶ Desať dní, ktoré otriasli svetom R: Sergej M. Ejzenštejn, Grigorij Alexandrov ▪ 1928 ▪ čes. tit. ▪ 60´
2. 5. **PREDNÁŠKA ▶ Vrcholy nemého filmu a filmová reč**
PROJEKCIA ▶ Utrpenie panny Orleánskej R: Carl Theodor Dreyer ▪ 1928 ▪ čes. tit. ▪ 75´
16. 5. **PREDNÁŠKA ▶ Dokumentárny film a skutočnosť**
PROJEKCIA ▶ Nanuk, človek primitívny R: Robert J. Flaherty ▪ 1922 ▪ 48´
Muž z Aranú R: Robert J. Flaherty ▪ 1934 ▪ čes. ver. ▪ 54´
30. 5. **PREDNÁŠKA ▶ Zvuk vo filme**
PROJEKCIA ▶ Vrah medzi nami R: Fritz Lang ▪ 1931 ▪ čes. tit. ▪ 104´

▶ INFORMÁCIE PRE NÁVŠTEVNÍKA

Ako sa môžete zúčastniť predstavení a prednášok cyklu Filmový kabinet? Sú dve možnosti:

Študent Filmového kabinetu

Prihlásiť sa na celý semester (10 predstavení) prostredníctvom stránky www.aic.sk/kinolumiere v termíne od 2. 1. do 20.1.2013 a stať sa študentom Filmového kabinetu.

Výhody študenta Filmového kabinetu:

- Zvýhodnený registračný poplatok: **12,00 EUR na celý semester** (platba v pokladni kina pred prvým predstavením)
- Garantovaný vstup na premietania
- Prístup k materiálom k jednotlivým predstaveniam a prednáškam (elektronická verzia)
- Získanie oficiálneho dokumentu Slovenského filmového ústavu o absolvovaní prvého semestra cyklu (predpokladá účasť na minimálne 7 predstaveniach).

Bežný návštevník

V prípade voľných kapacít v kinosále na jednotlivých predstaveniach vstup možný i pre ostatnú verejnosť v cene **3,00 EUR/predstavenie**, resp. **2,00 EUR/predstavenie** pre držiteľov preukazov FK, ZŤP-s, seniorov.